

UDK: 372.217

Zulfiya ALIMOVA,
Shahrisabz davlat pedagogika instituti katta o‘qituvchisi
E-mail: alimovazulfiya2024@gmail.com

Nizomiy nomidagi O‘zMPU dotsenti M.Qodirova taqrizi asosida

USE OF VARIOUS AND INTERACTIVE METHODS IN THE EDUCATIONAL PROCESS IN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS

Annotation

This article analyzes various teaching and interactive methods, pedagogical technologies, and methodological approaches appropriate to the age-related psychological characteristics of children in the effective organization of the educational process in a preschool educational organization. The impact of interactive methods on the cognitive, speech, and socio-emotional development of a child is highlighted based on scientific sources.

Key words: Preschool education, interactive methods, developmental education, pedagogical technology, child psychology, game methods, communicative competence.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ РАЗЛИЧНЫХ И ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ В ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ

Аннотация

В статье анализируются различные методы обучения, интерактивные методы, педагогические технологии и методические подходы, соответствующие возрастным психологическим особенностям детей в эффективной организации образовательного процесса в дошкольной образовательной организации. На основе научных источников освещается влияние интерактивных методов на познавательное, речевое и социально-эмоциональное развитие ребенка.

Ключевые слова: Дошкольное образование, интерактивные методы, развивающее обучение, педагогические технологии, детская психология, игровые методы, коммуникативная компетентность.

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTIDA TA'LIM-TARBIYA JARAYONIDA TURLI XIL METODLAR VA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH

Annotatsiya

Mazkur maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotida ta'lim-tarbiya jarayonini samarali tashkil etishda turli ta'lim metodlari, interfaol usullar, pedagogik texnologiyalar va bolalarning yosh psixologik xususiyatlariga mos metodik yondashuvlar tahlil qilingan. Interfaol metodlarning bolaning kognitiv, nutqiy, ijtimoiy-emotsional rivojlanishiga ta'siri ilmiy manbalar asosida yoritilgan.

Kalit so'zlar: Maktabgacha ta'lim, interfaol metodlar, rivojlantiruvchi ta'lim, pedagogik texnologiya, bolalar psixologiyasi, o'yinli metodlar, kommunikativ kompetensiya.

Kirish. Maktabgacha ta'lim inson taraqqiyotining eng muhim bosqichlaridan biri bo'lib, bolalarning psixofiziologik, kognitiv, nutqiy, ijtimoiy-emotsional rivojlanishi aynan shu davrda shakllanadi. Ilk yoshdan boshlab to maktabgacha davrgacha bo'lgan bolaning bioritmi, idrok mexanizmlari, motivatsiyasi, faoliyati va dunyoqarashi shakllanishi pedagogik ta'sirning sifatiga bevosita bog'liqdir. Shu bois maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim-tarbiya jarayonini innovatsion yondashuvlarga asoslangan holda tashkil etish davlat siyosatining eng ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-2023-yillarda maktabgacha ta'lim tizimini tubdan yangilashga qaratilgan farmon va qarorlari, xususan "Maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qaror, "Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanish standartlari"ning tasdiqlanishi hamda pedagoglarni qayta tayyorlash tizimining modernizatsiya qilinishi bu sohada sifati o'zgarishlarining asosini yaratdi.

Bugungi globallashuv jarayonida ta'lim tizimining barcha bo'g'inlarida, xususan maktabgacha ta'lim tashkilotlarida innovatsion ta'lim texnologiyalari va interfaol

metodlardan keng foydalanish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylangan. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmoni va "Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish dasturi" mazkur sohada sifati o'zgarishlarini yuzaga keltirdi [1].

Tadqiqot metodologiyasi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda kuzatish, o'rganish, baholash, mustaqil fikrlash, mulohazaga kirishish, muammoni hal qilish kabi kompetensiyalar aynan faol va interfaol metodlar orqali shakllanadi. Shu bois pedagoglar tomonidan an'anaviy o'qitish metodlari bilan birga zamonaviy interfaol metodlardan foydalanish muhimdir.

Ushbu maqolaning maqsadi — maktabgacha ta'lim tashkilotlarida turli metodlar va interfaol usullarning qo'llanishi, ularning ilmiy-nazariy asoslari, samaradorlik mezonlari va amaliy integratsiyasini chuqur tahlil qilishdan iborat.

Tahlil va natijalar.

1. Maktabgacha ta'lim jarayonida metodlarning o'rni
Ta'lim metodlari — pedagog va tarbiyalanuvchi o'rtasidagi o'zaro didaktik munosabatni tashkil qiluvchi

vositalar yig'indisidir. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun tanlanadigan metodlar quyidagi talablarga javob berishi lozim:

- yoshga mos bo'lishi;
- tasavvur va qiziqishni kuchaytirishi;
- o'yin faoliyatiga tayanuvchi bo'lishi;
- bolalarda tashabbuskorlikni rivojlantirishi;
- tevarak-atrof bilan faol muloqot yaratishi.

Pedagog olimlar fikricha, maktabgacha yoshdagi bolalar faqat faol ishtirok etganda bilimlarni to'liq o'zlashtira oladi. Masalan, J.Piaje rivojlanish nazariyasiga ko'ra, bola o'yin orqali biladi, o'yin uning fikrlashi va kognitiv rivojlanishining asosiy vositasidir deya ta'kidlaydi [2].

2. Maktabgacha ta'limda qo'llaniladigan asosiy metodlar

2.1. O'yinli metodlar

Maktabgacha ta'limning asosiy metodlaridan biri o'yindir. O'yin orqali bola:

- biladi, anglaydi;
- o'zini boshqaradi;
- nutqini rivojlantiradi;
- emotsional-intellektual tajriba orttiradi.

Didaktik o'yinlar, harakatli o'yinlar, rolli (syujetli) o'yinlar bola tafakkurini o'stiradi. A.G.Asmolov fikricha, o'yin — bolaning psixik rivojlanishida yetakchi faoliyatdir [3].

2.2. Kuzatish va tajriba-metodlari

Bolalarga tabiat, atrof-muhit, mavsumiy o'zgarishlarni kuzatish topshiriqlarini berish orqali ular real voqealarni bilish imkoniga ega bo'ladi.

2.3. Amaliy faoliyat metodlari

Rasm chizish, loydan narsalar yasash, qurilish konstruksiyalari bilan ishlash bolalarning mayda motorikasi, tasavvuri va ijodiy fikrini rivojlantiradi.

2.4. Suhbat metodi

Pedagogning savol-javob shaklidagi suhbatlari bolada muloqotga kirishish, nutq madaniyati va lug'at boyligini rivojlantiradi.

3. Interfaol metodlar va ularning afzalliklari

Interfaol metodlar — bolani ta'lim jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiruvchi, jarayonni hamkorlikka asoslaydigan metodlardir.

- Interfaol metodlarning afzalliklari:
- bolalarning qiziqishini oshiradi;
- mustaqil fikrlashga o'rgatadi;
- ijtimoiy-emotsional rivojlanishni kuchaytiradi;
- hamkorlikda o'rganish malakasini shakllantiradi;
- nutq rivojlanishini jadallashtiradi.

Vigotskiyning "Yaqin rivojlanish zonasi" nazariyasiga ko'ra, bola kattalar yoki tengdoshlar bilan hamkorlikda o'rganganida bilimni ancha tez o'zlashtiradi [4].

4. Maktabgacha ta'lim uchun eng samarali interfaol metodlar

Maktabgacha ta'limda eng samarali interfaol metodlar:

- * "Aqliy hujum"
- * "Klaster"
- * "Insert"
- * "Baliq skeleti" (Fishbone)
- * "Kichik guruhlarda ishlash"
- * "Rolli o'yinlar"
- * "Loyiha metodi"
- * "Aylana bo'lib muhokama"
- * Interfaol texnologiyalar (interfaol doska)

Har bir metod bolaning ma'lum kompetensiyasini shakllantiradi.

Masalan:

- * "Aqliy hujum" – divergent fikrlashni;
- * "Insert" – tahliliy fikrlashni;

* "Kichik guruhlarda ishlash" – kommunikativ kompetensiyani;

* "Loyiha metodi" – mustaqil faoliyatni;

* Rolli o'yinlar – ijtimoiy-emotsional rivojlanishni.

4.1. "Aqliy hujum" (Brainstorming). Bolalardan biror mavzu yuzasidan o'z fikrini erkin aytish so'raladi. Bu metod bolalarning tafakkur tezligini oshiradi.

4.2. "Klaster" metodi. Ma'lum bir tushuncha atrofida g'oyalar xaritasi tuziladi. Masalan: "Mevalar", "Hayvonlar", "Transport". Bu usul mantiqiy bog'lanishlarni shakllantiradi.

"Klaster" metodining samaradorligi:

"Klaster" — mavzu atrofidagi tushunchalarni rasm, belgilar yoki so'zlar orqali tizimlashtirish usuli.

Afzalliklari:

- * mavhum tushunchalarni ko'rgazmali qiladi;
- * bolalarning fikrlash jarayonini faollashtiradi;
- * ranglar, shakllar orqali eslab qolish osonlashadi.

Masalan, "Mevalar" mavzusi uchun klaster yaratiladi.

O'rtaga "Mevalar" yoziladi, atrofga olmaga tegishli rasm, banan, uzum va boshqalar chiziladi.

Bu metod 4-7 yoshli bolalar uchun juda mos.

4.3. "Insert" usuli. Kichik yoshdagi bolalar uchun soddalashtirilgan shaklda qo'llanadi: "Bilaman — Bilib oldim — Qiziq bo'ldi". Bu ularda o'zlashtirish monitoringini shakllantiradi.

4.4. Interfaol o'yinlar. Rolli o'yinlar, jamoaviy loyihalar, sahnalashtirishlar bolalarda ijtimoiy tajribani kengaytiradi.

4.5. "Kichik guruhlarda ishlash". Bolalar 3-4 nafardan iborat kichik guruhlarda topshiriq bajaradi. Bu metod

- * liderlik;
- * muloqot;
- * mas'uliyat;

* muammoni birgalikda hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

4.6. STEAM metodlari. Zamonaviy maktabgacha ta'limda STEAM – fan, texnologiya, muhandislik, san'at va matematika yo'nalishlari uyg'unlashtirilgan faoliyatlar qo'llanilmoqda.

Masalan:

- * qurilish konstruktorlari bilan ishlash,
- * oddiy tajribalar,
- * ranglar va shakllarni aralashtirish bo'yicha mashg'ulotlar.

Bu bolaning mantiqiy fikrlashi va muammo yechish malakasini rivojlantiradi.

5. Interfaol metodlarning ta'lim jarayoniga integratsiyasi

Interfaol metodlarni integratsiya qilish quyidagi bosqichlarda amalga oshiriladi:

1-bosqich: tayyorlov

Pedagog o'quv materialini yoshga mos tanlaydi, o'yin jihozlari, tasviriy materiallar, texnik vositalarni tayyorlaydi.

2-bosqich: jarayon

Bolalar faol ishtirok etadi:

- * savol-javob
- * o'yin
- * tajribalar
- * sahnalashtirish
- * jamoaviy loyihalar

3-bosqich: tahlil va mustahkamlash

Bolalar bilan dars yakunida suhbat:

"Bugun nimalarni o'rgandingiz?", "Nimalar qiziq bo'ldi?", "Nimani takrorlamoqchisiz?"

Bu bosqich Vigotskiy ta'kidlagan reflektiv fikrlashni shakllantiradi.

6. Maktabgacha ta'limda pedagogning roli

Interfaol metodlar samaradorligi ko‘proq pedagogning:
* kommunikativ mahorati;
* bolalar bilan ishlash madaniyati;
* kuzatuvchanligi;
* kreativligiga bog‘liq. Tarbiyachi darsda faollashtiruvchi, rag‘batlantiruvchi, yo‘naltiruvchi vazifani bajaradi.

7. Maktabgacha ta‘limda interfaol metodlarni qo‘llashning amaliy misollari

1. “Tabiatni o‘rganamiz” kichik loyihasi

Bolalar guruhlariga bo‘linadi, har biri o‘z mavzusi bo‘yicha rasm chizadi, tabiat namunalarini kuzatadi, topilmalarni taqdim qiladi.

2. “Mehmonnavozlik” roli o‘yin

Bolalarda muloqot ko‘nikmalari, nutq, ijtimoiy madaniyat rivojlanadi.

3. Raqamli interfaol doskalar

Rang, shakl, son, harf, hayvon, transport kabi mavzular bo‘yicha interfaol topshiriqlar.

Xulosa va takliflar. Maktabgacha ta‘lim tashkilotida interfaol metodlardan foydalanish bolalarning har tomonlama rivojlanishiga xizmat qiladi. Bolalar bilimni tayyor qabul qiluvchi emas, balki o‘rganish jarayonining faol ishtirokchisiga aylanadi. Interfaol metodlar orqali bola:

* mustaqil fikrlaydi;

* muammoni hal qiladi;

* nutqiy va ijtimoiy tajriba orttiradi;

* ijodiy salohiyatini namoyon etadi.

Shu bois maktabgacha ta‘lim jarayonini zamonaviy talablarga mos tashkil etishda interfaol metodlar asosiy vosita bo‘lib xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Maktabgacha ta‘lim tizimini takomillashtirish bo‘yicha farmon va qarorlari.
2. Piaget J. “The Psychology of the Child”. – London, 1969.
3. Asmolov A.G. “Psixologiya lichnosti”. – Moskva: Prosveshcheniye, 2001.
4. Vygotsky L.S. “Mind in Society”. – Harvard University Press, 1978.
5. “Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanish standartlari”, MTT Vazirligi, Toshkent, 2020.
6. Xolmatova M. “Maktabgacha ta‘lim metodikasi”. – Toshkent, 2019.
7. Zunnunov A. “Pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlar”. – Toshkent, 2017.